

Programul de Cooperare Transfrontalieră ENPI
Ungaria-Slovacia-România-Ucraina

Programul este cofinanțat de către
Uniunea Europeană

Parteneriat fără frontiere

LIVIU MARTA - ROBERT GINDELE

Tezaure dacice din Transcarpatia

Дакійські скарби Закарпаття

Transcarpathian Dacian Treasure

MUZEUL JUDEȚEAN
SATU MARE

Mala Kopanya/Мала Копаня
Slatina/Солотвино
Biserica Albă/Біла Церква
Iza/Іза

Satu Mare

2014

Biserica Albă / Біла Церква

Programul de Cooperare Transfrontalieră ENPI
Ungaria-Slovacia-România-Ucraina

Programul este cofinanțat de către
Uniunea Europeană

Parteneriat fără frontiere

LIVIU MARTA - ROBERT GINDELE

Tezaure dacice din Transcarpatia

Дакійські скарби Закарпаття

Transcarpathian Dacian Treasure

Mala Kopanya/Мала Копаня

Slatina/Солотвино

Biserica Albă/Біла Церква

Iza/Іза

Satu Mare

2014

Fast și splendoare în capitala nordică a dacilor de la Mala Kopanya (L. Marta).....	4
Розкіш та пишність північної столиці даків у Малій Копані (Л. Марта)	8
Glitter and Splendour in the Northern Capital of the Dacians in Mala Kopanya (L. Marta)	11
 Cetatea stăpânilor sării de la Slatina (R. Gindele).....	14
Городище власників солі з Солотвина (Р. Гінделе)	15
The fortress of the masters of salt from Slatina (R. Gindele).....	17
 Fortificația dacică de la Biserică Albă (R. Gindele).....	18
Дакийське городище (укріплення) в Білій Церкві (Р. Гінделе)	18
The Dacian fortress of Biserică Albă (R. Gindele).....	19
 Tumulii dacilor liberi de la Iza (R. Gindele)	20
Кургани вільних даків в Ізі (Р. Гінделе)	21
The tumuli of the Free Dacians of Iza (R. Gindele).....	22

Valea Tisei cu vedere de pe cetatea de la Biserică Albă.
 Долина Тиси з видом з дакийського городища в Білій Церкві.
 Tisa Valley seen from the fortress of Biserică Albă.

Acest material este publicat în cadrul proiectului „BREAKING-THROUG COOLture - European values and common future”, derulat de către Muzeul Județean Satu Mare, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene prin Programul Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENPI CBC Programme 2007-2013

© Muzeul Județean Satu Mare

Publicația sau părți ale acesteia pot fi reproduse numai cu permisiunea autorilor.

Editor: Muzeul Județean Satu Mare

„Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.”

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARTA, LIVIU

Tezaure dacice din Transcarpatia / Liviu Marta,
Gindele Robert. - Satu Mare : Editura Muzeului
Sătmărean, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-973-1843-73-5

I. Gindele, Robert
737.1

Hungary-Slovakia-Ukraine ENPI
Cross-border Cooperation Programme

Joint Technical Secretariat (JTS)

VÁTI Nonprofit Kft.

Gellérthegy u. 30-32.

H-1016 Budapest, HUNGARY

<http://www.huskroua-cbc.net>

E-mail: info@huskroua-cbc.net

Bibliografie selectivă/ Вибрана бібліографія/ Selected Literature:

- Kotigorosko, V., I.: Antichitatele dacice din zona Tisei superioare, In: Thraco- Dacica, XII, 114- 132.
- Kotigorosko, V., I.: Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III i.e.n.-IV e.n., București 1995.
- Kotigorosko, V., I.: Итоги изучения могильника Изя I в Закарпатье. Results of investigations of the cemetery Iza I in the Trans-Karpathian Region. In: SA. 1980, 1, 229-247.
- Vasiliev, V./Rustoiu, A./Balaguri, E., A./Cosma, C.: Solotvino-“Cetate” (Ucraina Transcarpatică). Așezările din epoca bronzului, a doua vârsă a fierului și din evul mediu timpuriu, Cluj Napoca, 2002.
- Vasiliev, V.: Considerații asupra sistemului de fortificație al așezării traco-dacice de la Biserică Albă (Belaja Tzerkovi), Ucraina Transcarpatică. In: Studii și Comunicări. Istorie, Alba Iulia, 2003, 7, 113-123.
- Vasiliev, V.: Fortificația așezării de la Solotvino (Slatina) – Ucraina Transcarpatică, în: Studii de istorie antică, Cluj-Napoca, 2001, 113-125.

Imaginiile pentru Mala Kopanya au fost preuate din publicațiile lui V.I. Kotigorosko, iar pentru Biserică Albă din publicațiile lui V. Vasiliev. Fotografiile de la Slatina au fost realizate de A. Rustoiu și de la Biserică Albă de autori. Фотографии Малої Копани були взяті з публікації В. Г. Котигорошка, фотографії Білої Церкви - з публікації В. Васильєва. Фотографії Солотвина зроблені А. Рустою, а Білої Церкви – виконані авторами. The images for Mala Kopanya are made after V. I. Kotigorosko's publications and those for Biserică Albă after V. Vasiliev's publications. The photographs from Slatina were made by A. Rustoiu and those from Biserică Albă by the authors.

Mala Kopanya / Мала Копаня

FAST ȘI SPLENDORE ÎN CAPITALA NORDICĂ A DACILOR DE LA MALA KOPANYA

În zona din Ucraina aflată la vest de Carpați, în satul Mala Kopanya, la doar 15 km de localitatea de frontieră Tarna Mare, se află una dintre cele mai impresionante cetăți dacice. O mare parte din suprafața sa a fost deja cercetată, conturându-se imaginea unei așezări ce a reprezentat un important centru al civilizației dacice, una dintre davele la care fac referire autorii antici. O mare parte din ceea ce cunoaștem despre cetatea dacică de pe malul Tisei se datorează profesorului Vjačeslav Kotigoroško de la Universitatea din Ujgorod, care de peste 35 ani, în fiecare vară, realizează săpături arheologice ce ne aduc informații noi referitoare viața oamenilor care au trăit în zona Tisei superioare, în ultimul secol al erei păgâne și în zorii erei creștine.

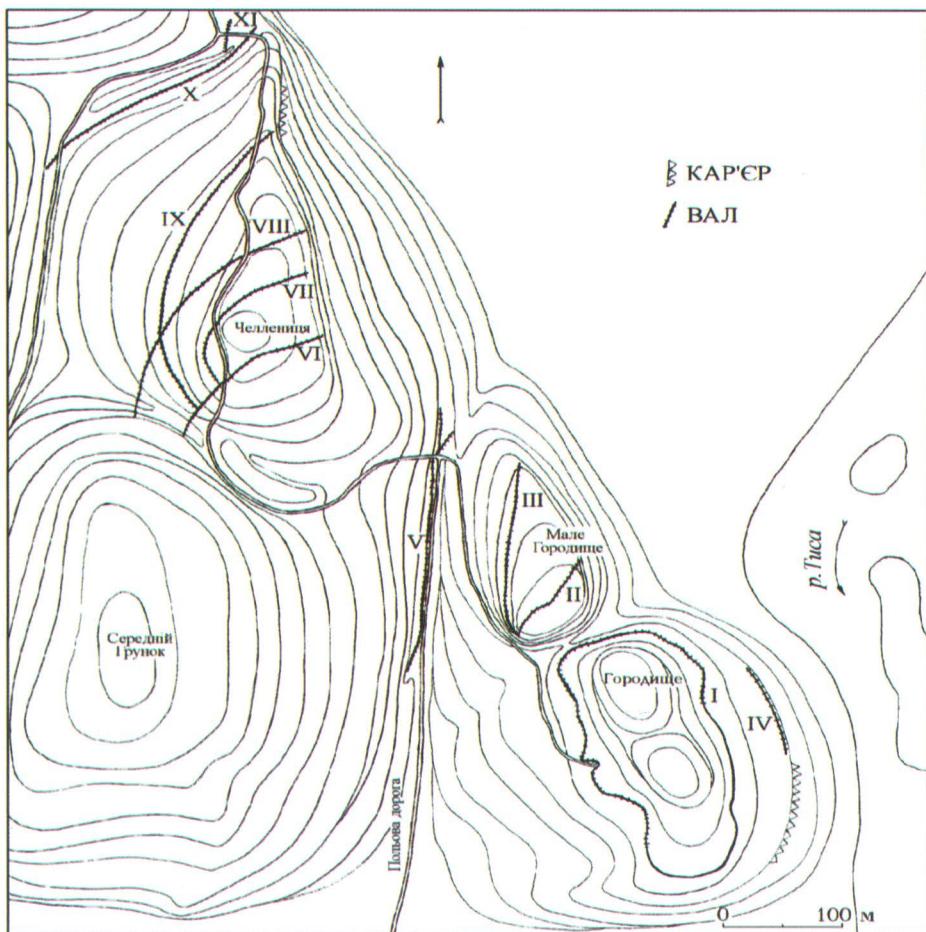
Așezarea, cu o suprafață de 3,5 ha, se află pe un deal cu pante abrupte de pe malul drept al Tisei, într-un defileu în care, ieșind spre câmpie, râul străbate ultimele culmi ale Carpaților. Sistemul de apărare al cetății este deosebit de complex, demn de un mare centru politic, comercial și religios aflat la frunzăriile nordice ale Daciei. Dealul, ce are pe trei laturi pante abrupte cu înălțimi de 80 metri, a fost înconjurat de un zid imens, construit din pământ, piatră și bârne de lemn. În locurile în care este mai bine păstrat, acesta are și acum o înălțime de 2,5 m și o lățime de 12 m. Pe latura de nord, unde panta dealului este mai domoală, în fața zidului principal, a fost săpat un sănț adânc și au fost amenajate, unul după altul, încă trei valuri de apărare din pământ cu palisade făurite din trunchiuri de copaci. Stratul de depuneri antropice din interiorul fortificației, ce în unele locuri trece de doi metri, atestă o locuire intensă. Alături de nume-roase clădiri obișnuite, care aveau rolul de locuințe sau anexe gospodărești, există și câteva ce atrag atenția asupra unor funcționalități aparte. Patru dintre ele, de dimensiuni deosebit de mari (între 70 și 175 m²) au căte o latură absidată. Având un plan identic cu al sanctuarelor de pe terasele Sarmizegetusei Regia sau din alte dave dacice, aceste construcții sunt considerate clădiri cu caracter cultic.

În mai multe construcții au fost descoperite cuptoare în preajma căror se aflau creuzete sau turte și zgură de metal. Prezența cleștilor și

Vedere asupra cetății Mala Kopanya din partea de sud-vest.
Вид на Малокопанске городище з південного-заходу.
View of the fortress of Mala Kopanya from the south-west.

Mala Kopanya / Мала Копаня

Planul topografic al complexului de la Mala Kopaya.
Топографічний план Малокопанського комплексу.
The topographic plan of the archaeological complex of Mala Kopaya.

dălțiilor nu lasă urme de îndoială că aceste clădiri au fost atelierele unor meșteri bronzieri sau fierari. Mareea cantitate de unele agricole sugerează că fierarii de la Mala Kopanya produceau unelele pentru populația agrară din cetate și din așezările deschise aflate în apropierea ei. În interiorul fortificației au fost descoperite și numeroase arme (lănci, săbii, săgeți, pumnale, scuturi) care certifică existența

Mala Kopanya / Мала Копаня

unui mare număr de luptători. Două fibule (broșe) masive de argint par a fi însemne de rang ale elitei războinice. Standardele de viață și pretențiile elitei ce conduceau cetatea sunt atestate de prezența câtorva amfore fabricate la orașele grecești de la Marea Neagră. Ele reprezentă ambalajul unor vinuri de lux, cumpărate cu bani grei și trecute cu mult efort peste Carpați.

Comerțul intens ce se desfășura în acest centru tribal din nord-vestul Daciei este atestat de proveniență diversă a monedelor găsite în timpul săpăturilor din dava de la Mala Kopanya. Pe suprafața așezării au fost descoperite un mare număr de monede romane, dar și diferite monede celtice sau din aceleia ale coloniilor grecești de pe coastele Adriaticii. Referitor la monedele găsite pe suprafața cetății, interesantă este descoperirea unui mare număr de monede de argint, numite de tipul Medieșu Aurit. Numărul mare al unor astfel de monede sugerează că tipul de monedă pe care îl foloseau dacii nord-vestici era confecționat la Mala Kopanya. Dreptul de a bate monedă este un semn de independență politică. Ca urmare, putem aprecia că grandioasa fortificație de la Mala Kopanya a avut rolul unui important centru politic al Daciei nord-vestice, în care conducătorii zonei își băteau propria monedă. Locul pe care a fost construită fortificația nu a fost ales întâmplător, deoarece are o poziție strategică deosebită. Ea controlează drumul nord-sud care trece prin importantele trecători ce străbat Carpații Nordici - printre care și pasul Verecke (așa numita "Poartă a popoarelor"). În același timp cetatea de la Mala Kopanya controla și traficul de pe Tisa, pe care, până târziu în Evul Mediu, sarea din zona Maramureșului istoric era transportată spre Câmpia Panonică.

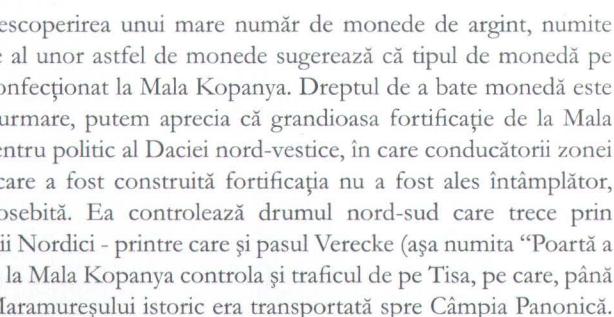
Desi pentru perioada dacică clasice descoperirile funerare sunt deosebit de rare, la Mala Kopanya posibilitatea existenței unui cimitir era sugerată de descoperirea de către un sătean în anii interbelici a unui echipament de războinic din sec I. d. Hr. Profesorul V. Kotigoroško a reușit să localizeze proveniența pieselor pe un deal aflat în vecinătatea cetății, însă în sondajele efectuate nu au apărut descoperiri. Un important rezultat a fost obținut însă în urmă cu aproape un deceniu, când, cu ajutorul detectoanelor de metale, pe vârful unui deal din apropierea cetății a fost descoperită o spadă de fier. Aceasta era îndoită (pliată) ritual, într-o manieră specifică armelor îngropate în ci-

Obiecte din aur. Fragmente de torques (1-9), ornament de brățară (10), pandativ găleușă (11).

Уламки торквеса (1-9), обкладка браслету (10), підвіска-відерце (11). Золото.

Golden pieces. Torques fragments (1-9), bracelet ornament (10), bucket pendant (11).

Mala Koranya / Мала Копаня

Spade de tip celtic.
Мечі кельтського типу.
Swords of Keltic type.

відкритого типу. Усередині укріплень була виявлена велика кількість зброї (списи, мечі, стріли, кинджали, щити), що підтверджують наявність тут великої кількості воїнів. Дві масивні срібні фібули (брошки), скоріше за все, належали знатним воїнам. Рівень життя і вподобання еліти, яка управляла городищем, визначаються наявністю декількох амфор, вироблених у грецьких містах Причорномор'я. Вони були тарою для розкішних вин, куплених за великі гроші і привезених з великими зусиллями у Карпати.

Про інтенсивну торгівлю, яка проходила в північно-західному племінному центрі Дакії, свідчать монети різного походження, знайдені при розкопках на городищі в Малій Копані. На території пам'ятки була виявлена значна кількість римських монет, але є і кельтські монети, монети з грецьких міст-полісів. Що стосується номіналів, знайдених на території

особливістю. Чотири з них дуже великого розміру (від 70 до 175 м²) і форми апсиди. Маючи ідентичний план зі святилищами з терас Сармізегетузи або інших дакійських дав (городищ), ці споруди вважаються культовими будівлями. У декількох будівлях були виявлені печі, навколо яких знаходилися тиглі та металеві шлаки. Наявність плоскогубців і долота не залишає сумнівів, що ці будівлі були майстернями ремісників-ковалів. Значна кількість сільськогосподарських знарядь в Малай Копані дозволяє припустити, що ковалі Малої Копані виробляли знаряддя не тільки для населення городища, але і для мешканців навколишніх поселень

Mala Kopanya / Мала Копаня

городища, цікавим є виявлення значної кількості срібних монет типу Медішул Ауріт. Велика маса монет такого типу вказує на те, що монети, які використовували північно-західні даки, були виготовлені в Малій Копані. Більше того, право карбувати монету є ознакою політичної незалежності. Таким чином, ми можемо стверджувати, що городище у Малій Копані виконувало роль важливого політичного центру Північно-Західної Дакії, де вожді карбували власну монету. Місце, де було побудоване укріплення, було обрано не випадково, воно має особливе стратегічне положення. Городище контролювало торгівельний шлях, що проходив через перевали, які перетинають північні Карпати, у тому числі Верецький перевал (так звані “Ворота народів”). Водночас городище в Малій Копані контролювало рух по Тисі, по якій сіль з Мараморошини транспортувалася до рівнини Паннонії.

Хоча для класичного дакійського періоду поховальні знахідки дуже рідкісні, у Малій Копані існування могильника підтверджено знайденим одним селянином в міжвоєнні роки обладунками воїна з I ст. до н.е. Професору В. Г. Котигорошку вдалося визначити походження предметів на пагорбі в безпосередній близькості від городища. Важливий результат був отриманий майже десять років тому, коли на вершині пагорба недалеко від городища було знайдено залишний меч. Він був ритуально зігнутий певним способом, специфічним для зброї, похованої на могильниках того часу. Археологічні дослідження на місці, де був знайдений меч, дало можливість виявити вісім поховань. Однак, вони не є частиною великого могильника городища, а представляють ізольовану групу захоронень. Це були поховання людей з особливим статусом в суспільстві, ймовірно союзників германців (насамперед бурів). Були виявлені важливі докази, які вказують на можливість ідентифікації місця можливого могильника. На невеликій території, розташованій на пагорбі недалеко від городища, були знайдені чотири залізні пряжки, кільце мідної пряжки і наконечник стріли. Шурфування, проведене на місці, де було знайдене кільце, дозволило знайти пряжки, крючик пряжки та інші металеві аксесуари одягу, що вказує на можливість, що ці предмети представляють елементи похованального інвентару. Дослідження, проведені протягом останніх п'яти років Ужгородським національним університетом підказують, що на цьому місці знаходиться те, що вважалося дакійським могильником з вражаючим дакійським інвентарем. Серед виявлених предметів назведемо: десятки пряжок для ременів і орнаментованих поясів, довгі мечі, ланцюги для підвішування мечів до ременів, наконечники списів і стріл, багато вудил для коней, шпори для верхової їзди і декілька золотих та срібних прикрас. Особливо цікаві є два пояси, один прикрашений сріблом з рослинним декором й інший - залізний з тваринним декором. Останній має два зображення бакланів, які ловлять рибу кігтями. Сцена є специфічною для дакійської міфології. Такі знахідки особливо рідкісні на дакійських городищах, а сюжет з Малої Копані може бути порівняний зі сценою парадного щита, виявленого в 50-х роках у фортеці Пятра Рошіє, в зоні гір Орапштіє. Але самими вражаючими є виявлені золоті предмети: фрагменти золотого торквеса (шийної гривні), два браслети і одна підвіска-відерце. Після недавніх знахідок у горах Орапштіє, вони представляють найбільшу кількість золотих предметів,

Mala Kopanya / Мала Копаня

знайдених на будь-якому з дакійських городищ. Фрагменти золотого торквесу, які збереглися, мають вагу більше 500 г, з чого можна вивести, що він мав початкову вагу в 3-4 кг золота.

Лісовий червоний ґрунт, де були виявлені численні металеві предмети, не дозволив чітко розмежувати поховання. Вважалося, що зброя, прикраси та предмети для упряжі були зібрані з похованального багаття і покладені разом з кістками небіжчика. Кальциновані кістки були знищені з часом кислим ґрунтом. Подібну інтерпретацію можна зробити і щодо шести урн, в яких трималися кальциновані кістки. Сюрприз з'явився разом з аналізом цих кісток, коли виявилося, що вони тваринного походження. Ці результати змушують робити іншу інтерпретацію щодо території зі знахідками зброй та прикрас. Вона могла б бути "святилищем", де металеві предмети залишилися після спалювання жертв для богів. Такі священні місця відомі у деяких індоєвропейських народів і окремі знахідки можуть бути наявні в дакійську середовищі. Найбільша красномовна аналогія є так званий Зеплінський могильник, розташований поруч з найближчим городищем (давою) Мала Копаня.

GLITTER AND SPLENDOUR IN THE NORTHERN CAPITAL OF THE DACIANS IN MALA KOPANYA

One of the most impressive Dacian fortresses is located in the Western Carpathians, near the village of Mala Kopanya, only 15 km from the border village of Tarna Mare. Most of its surface has already been investigated, and the research done revealed a settlement that was an important centre of the Dacian civilization, a fortress ancient authors refer to. Much of what we know about the Dacian fortress on the bank of the Tisa River is due to Vjačeslav Kotigoroško, Professor at the University of Uzhgorod. He has been conducting archaeological excavations for over 35 years, every summer, and has uncovered new information about the lives of people from the Upper Tisa region in the last century of the pagan period, and in the early Christian era.

The settlement covers an area of ca. 3.5 ha, on a steeply sloping hill on the right bank of the Tisa River, in a narrow gorge that opens towards the plains, where the river runs between the last peaks of the Carpathians. The defence system of the fortress is very complex, worthy of a great political, commercial and religious centre set on the northern borders of Dacia. The hill has steep slopes on three sides slopes originally up to 80 meters high, that were surrounded by a huge wall made of integral wooden beams filled with earth and stones. In its best preserved sections it reaches today a height of 2.5 m and a width of 12 m. In the north, where the slope is gentler a deep ditch was dug and three earthen defence walls were arranged concentrically, fitted with walls crafted from tree trunks. The layer of anthropogenic depositions inside the fortification that in some places exceeds two meters show intense inhabitance. Along with many ordinary buildings that functioned as dwellings and household annexes, there are a few others that display unusual features. Four of them, of especially large size (between 70 and 175 m²), have each a side apse. These constructions are considered rituals buildings as they have the same plan as the sanctuaries from the terraces of Sarmizegetusa Regia or other Dacian fortresses.

Hearths were found in several buildings surrounded by crucibles, ingots and slag. Finds of

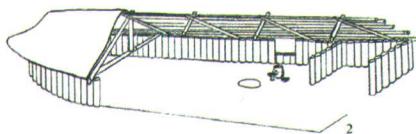
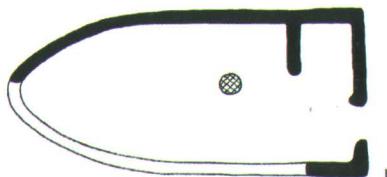
Mala Kopanya / Мала Копаня

pliers and chisels leave no doubt that these buildings were the workshops of craftsmen and smiths working the bronze and the iron. Large amount of farming tools point to the blacksmiths from Mala Kopanya who made tools for the farmers of the fortress and for those in the open settlements nearby. A large number of weapons that suggest numerous fighters were discovered inside the fortification (spears, swords, arrows, daggers, shields). Two large silver fibulae (brooches) seem to distinguish the rank of the warrior elite. The living standard and the aspirations of the ruling elite are attested by several amphorae made in Greek towns on the Black Sea. They are the containers for luxury wines, bought at great expense and brought with no little effort across the Carpathians.

The intense levels of trade which were observed at this tribal centre in north-western Dacia is attested by the diverse origins of coins found during excavations in Mala Kopanya. Field-walking revealed a large number of Roman coins and various Celtic coins; or Greek coins issued by colonies on the Adriatic.

Numerous coins found on the surface of the fortress belong to the Medieșu Aurit type. The large number of these coins suggests that the type of coins used by north-western Dacians was produced in Mala Kopanya. The right to mint coins is a sign of political independence. Therefore, we can say that the great fortress of Mala Kopanya was an important political centre in north-western Dacia, where the local elites used to strike their own coins. The placing of the fortification was not random, as it has a special strategic position. It controlled the north to south road that passed through the main gorges crossing the Northern Carpathians - including the Verecke gorge (entitled "Gate of peoples"). At the same time the fortress of Mala Kopanya used to control the traffic on the Tisa River, utilised to transport salt from historical Maramureș to the Pannonian Plain up till the late Middle Ages.

* Funerary remains are very rare in the classical Dacian period. In the interwar period however, a villager discovered warrior accoutrements of the first century A.D., which suggested the existence of a cemetery in Malaya Kopanya. Professor V. Kotigoroško could locate the source of the pieces on a hill in the vicinity of the fortress, but the surveys carried out there revealed

Absida (locuinta nr.7). Reconstituire realizată de V.V. Mojese.
Апсида (житло №7). Реконструкция В.В.Мойжеса.
The apse (house nr 7). Reconstruction made by V.V. Mojese.

Mala Kopanya / Мала Конаня

no further discoveries. Nearly a decade ago, however, an iron sword was discovered on the top of a hill near the fortress with a metal detector. It had been ritually bent, in a way typical for the weapons buried in the cemeteries of the time. The archaeological research on the spot where the sword was found also yielded a group of eight graves. It turned out, however, that they were not a part of the great cemetery of the fortress but an isolated group of graves. Some evidence suggests they were the graves of people with a special status in society, likely Germanic allies (primarily the Buri who are mentioned as allies of the Dacians in the wars against the Romans).

The metal detectorists uncovered important clues that suggest the existence of a cemetery. Four iron buckles, the ring of a brass buckle and an arrowhead were all found in a small area, on a hill near to the fortress. A survey conducted in the place where the ring of a buckle was found yielded the buckle hook and other metal clothing accessories, suggesting that these pieces were elements of a funeral inventory. The research conducted over the past five years by the University of Uzhgorod demonstrate that the place was a Dacian graveyard with spectacular inventory. The items discovered there include dozens of belt buckles and buckles, long swords, belts-chains for swords, spears and spearheads, numerous horse bits, spurs and some golden and silver jewelry. Particularly interesting are two buckles, one with silver vegetal decoration and one made of iron with animal decoration. The latter has two decorative registers that depict a raptor with a fish in its claws, a scene typical for Dacian mythology. Such finds are very rare in Dacian fortresses. This discovery in Malaya Kopanya is comparable to the scene on the parade shield that was found in the '50s in the fortress of Piatra Roșie, in the Orăștie Mountains. The gold pieces are the most spectacular: fragments of a gold necklace, two bracelets and a pendant. The largest amount of gold pieces in a Dacian fortress have been found in Mala Kopanya, topped only by the recent discoveries made in the Orăștie Mountains. The fragments of the golden necklace weigh 500 g, but the necklace as a whole is estimated to have weighted 3-4 kg.

The red soil of the forests where many of the metal parts were found prevented a clear delineation of the grave-pits. It was assumed that weapons, adornments and harness were collected from the funeral pyre and buried together with the burnt bones of the deceased, which in turn had been destroyed by the acid soil. The six urns that had contained the cremated bones seemed to support this interpretation. However, the analysis of these bones provided a great surprise, as these bones actually belonged to animals. These results point to a different interpretation of the area where weapons and jewellery had been discovered. It may have been a "sacred field" where metal pieces were buried after offerings to the gods had been burnt. Such sacred precincts are common to several Indo-European populations, and comparable discoveries have been found in the Dacian area. The most impressive analogy is the so-called cemetery from Zemplin, fortress closest to Mala Kopanya.

CETATEA STĂPÂNILOR SĂRII DE LA SLATINA

Cetatea dacică de la Slatina-Cetățuia este situată în imediata apropiere a unei saline, care probabil funcționa și în antichitate și era destinată controlului acesteia. Fortificația ocupă platoul unui promontoriu de pe malul nordic al luncii Tisei, pe o suprafață de cca. 65 x 60 m. Cetatea a fost descoperită în 1953 de către P.P. Sova de la Muzeul din Ujgorod și a fost cercetată prin săpături în 1967 de P.P. Bârnea, în 1986 de V. I. Kotigorosko, în 1991-93 de I. Kobal, în 1996 și 1998-99 de către o echipă mixtă de cercetare română-ucraineană. Amplasamentul era locuit încă din epoca paleolitică, în epoca bronzului și ulterior perioadei dacice în epoca medievală.

Pantele promontoriului sunt abrupte, azi este vizibil pe partea estică că a fost fortificat de un șanț cu o lungime de 60 m și cu o lățime variabilă, fiind săpat pe locul unei viroage existente anterior. Șanțul de apărare se adâncește de la nivelul actual de călcare la 2,25 m, însă un indiciu mai bun pentru dimensiunea acestuia este diferența de aproape 7 m de la fundul șanțului până la coama valului fortificației. Dacă adăugăm și înălțimea palisadei putem să concluzionăm că cetatea a avut un veritabil sistem de fortificare. Fortificarea a fost realizată în două faze: dovezile arheologice indică că prima palisadă a fost arsă și apoi valul reconstruit. În a treia fază fortificația a fost refăcută mai târziu, în evul mediu. Poarta de acces era tot pe partea estică loc indicat de actualul drum. În fața porții se poate observa o limbă de pământ, care probabil indică existența unui sistem „în șicană”, de barare a accesului direct. Pe celelalte trei laturi pantă abruptă cu o diferență de nivel de până 32 m nu necesita o fortificare, era suficientă doar construirea unei palisade de lemn.

Primul nivel dacic s-a păstrat în partea de sud-est a promontoriului, unde au fost descoperite o locuință adâncită în pământ și câteva gropi de provizii. Prima așezare dacică de la Slatina a funcționat în sec. IV-III. î. Hr. și, datorită poziției retrase, foarte probabil nu a fost afectată de pătrunderea triburilor celtice. Al doilea nivel dacic s-a păstrat pe toată suprafața platoului și are o grosime consistentă de cca. 20 cm. Tot acum s-a trecut și la amenajări de teren constând în nivelări și umpluturi pentru a aduce terenul la orizontal. Acestei

Amplasamentul cetății dacice de la Slatina.
Місце розташування дакійського городища з Солотвина.
The position of the Dacian fortress of Slatina.

Slatina / Солотвино

Poarta cetății de la Slatina.

Ворота Солотвинського городища.

The gate of the Dacian fortress of Slatina.

nivel aparțin nouă locuințe de suprafață, trei adâncite în pământ, vetre și gropi de provizii. În unele dintre locuințele de suprafață au fost descoperite vetre, una dintre cele adâncite în pământ este circulară, cu groapă de stâlp în mijloc. La marginea sudică a așezării a fost descoperită o clădire de mari dimensiuni (12 x 6 m), cu absidă, care era sau un edificiu destinat cultului sau un „palat” al unei familii de elită dacică. Materialul arheologic este deosebit de bogat, mai ales în al doilea nivel dacic și se compune din ceramică, inclusiv importuri din lumea celtică și romană, unelte agricole, fusaiole, cești-opăie. În cetateau fost desfășurate activități

legate de diferite producții industriale, dovedă practicării metalurgiei bronzului fiind un creuzet. Aspectul militar al locurii este reflectat de descoperirile de armament: vârfuri de săgeți și un pumnal curb, dacic. Existența cetății dacice de la Slatina-Cetățuia se poate pune în legătură cu exploatarea sării. Importurile din lumea celtică și romană atestă o legătură comercială cu aceste zone, însă comparația cu cetatea de la Mala Kopanya ne indică că cea de la Slatina era foarte probabil într-o poziție subordonată acesteia. Cetatea nu a mai fost locuită după cucerirea romană a Daciei, nu avem indicii deocamdată dacă a fost și ea la rândul ei cucerită de romani sau de popoarele germanice din nord. Deși rămasă în afara Imperiului Roman civilizația dacică din Bazinul Tisei Superioare s-a transformat sub influența acesteia, o parte dintre cultura materială tradițională continuând însă sub forma civilizației dacilor liberi.

ГОРОДИЩЕ ВЛАСНИКІВ СОЛІ З СОЛОТВИНА

Дакійське городище Солотвино (Слатіна) – Четацуя розташоване в безпосередній близькості від соляної шахти, яка, ймовірно, функціонувала в давнину і було призначене для її контролю. Укріплення розташоване на плато мисунапівнічному березі заплави Тиси, наплощі 65 x 60 м. Городище виявлене в 1953 році Петром Петровичем Совою, працівником Ужгородського музею. Розкопки в 1967 році розпочав проф. П. Бирня, в 1986 продовжив проф. В'ячеслав Котигорошко, в 1991-1993 роках - Йосип Кобаль, в 1996 році та з 1998 по 1999 роки - спільна група румунсько-українських дослідників. В результаті проведених робіт з'ясувалося, що площа пам'ятки була заселена в епоху палеоліту, добу бронзи, у дакійський період та середньовіччі.

Схили мису крути. Сьогодні можна побачити, що зі східного боку він був укріплений ровом довжиною 60 м з різною шириноро, виритим на місці раніше існувального яру. Захисний рів поглиблюється від сучасного рівня до 2,25 м, але крапцим свідченням про його розмір є різниця близько у 7 м від дна рова до гребеня валу укріplenia. Якщо додати і висоту палісаду, то можна зробити висновок, що городище мало солідну систему фортифікацій. Укріplenia було збудоване в два етапи. Археологічні дані свідчать про те, що перший палісад був спалений,

пізніше вал був реконструйований. У часи середньовіччя захисні споруди були перебудовані. Вхідні ворота функціонували також зі східного боку, місце вказане сучасною дорогою. Перед воротами можна побачити смугу землі, яка, ймовірно, вказує на існування системи "перегородки", яка унеможливлювала прямий доступ. З трьох інших боків крутій схил до 32 м не вимагав додаткового укріplення, достатньо було просто побудувати дерев'яний палісад.

Перший дакійський горизонт зберігся в південно-східній частині мису, де були виявлені напівземлянка і декілька ям для зберігання їжі. Первісне дакійське поселення з Солотвина існувало до IV-III ст. до н.е. і, завдяки винятковому розміщенню, ймовірно, не постраждало від проникнення кельтських племен. Другий дакійський горизонт зберігся по всій території плато і має значну потужність, приблизно 20 см. Також, в той самий час були здійснені і роботи щодо горизонтального вирівнювання землі. До цього горизонту відносяться дев'ять наземних жител, три напівземлянки, вогнища та ями для зберігання їжі. В деяких наземних житлах були виявлені місця для вогнища, одна з напівземлянок округла і має в середині яму. На південній околиці поселення була виявлені будівля форми апсиди великих розмірів (12 x 6 м), яка була або призначена для відправлення культу, або це був „палац” дакійської елітної сім'ї.

Археологічний матеріал дуже багатий, особливо це стосується другого дакійського горизонту. Він складається з кераміки, у тому числі імітацій з кельтських і римських прототипів, сільськогосподарські знаряддя, чашки - лампи. На городищі проводилися різні заходи, пов'язані з ремісничим виробництвом. Доказом практики металургії бронзи є тигель для виплавки. Військовий аспект проживання доведений виявленою зброяю: наконечники стріл і дакійський вигнутий кинджал.

Існування дакійського городища в Солотвині Четацую може бути пов'язане з видобутком солі. Запозичення з кельтського і римського світу свідчать про економічні зв'язки з цими цивілізаціями, але порівняння з укріпленням з Малої Копані вказує, що городище в Солотвині було, ймовірно, підпорядковане їй. Городище не було заселене після римського завоювання Дакії, але немає жодних доказів того, що воно, в свою чергу, було завойовано римлянами або германцями.

Săpături arheologice la cetatea dacică de la Slatina.
Археологічні розкопки проведені на Солотвинському городиці.
Archaeological excavations from the Dacian fortress of Slatina.

Slatina / Солотвино

Хоча укріплення залишилося поза кордонами Римської імперії, дакійська цивілізація бассейну Верхньої Тиси була видозмінена під її впливом, а частина традиційної культури продовжувала існувати, але у вигляді цивілізації вільних даків.

THE FORTRESS OF THE MASTERS OF SALT FROM SLATINA

The Dacian fortress of Slatina-Cetăuia is situated in the vicinity of a salt mine which probably functioned in the Antiquity and the fortress was designed to control it. The fortification is set on the plateau of a promontory on the north bank of the Tisa river, over an area of about 65 x 60 m. The fortress was discovered in 1953 by P.P. Sova from the museum of Uzhgorod and it was investigated through excavations in 1967 by P.P. Bârnea, in 1986 by V.I. Kotigorosko, in 1991-1993 by I. Kobal, then in 1996 and 1998-1999 by a team of Romanian-Ukrainian researchers. The site was inhabited since the Palaeolithic era, through the Bronze Age and later the Dacian and Medieval periods.

The slopes of the promontory are steep. Today is visible on the eastern side that the site was fortified with a ditch of 60 m long and a variable width, being dug on the site of a former gully. The ditch has a height of 2.25 m taking into consideration the current level of the surface, but a better indication of its height is the difference of about 7 m from the bottom of the ditch up to the top of the fortification wall. If we add the height of the palisade we can conclude that the fortress had an impressive system of fortification. The fortification was built in two phases. Archaeological evidence indicates that the first palisade had been burnt and the wall was rebuilt. In the third phase, the fortress was rebuilt later in the Middle Ages. The gate was still on the eastern side, a place indicated by the current road. In front of the gate there is a strip of land that probably indicates a "baffling" system that barred direct access. On the other three sides, the steep slope with a depth of up to 32 m did not need fortification, it was only enough to build a wooden palisade.

The first Dacian level was preserved in the south-eastern side of the promontory where a pit house and some storage pits were found in the ground. The first Dacian settlement from Slatina functioned in the 4th to 3rd centuries BC and because its secluded position it is very likely that it was not affected by the penetration of the Celtic tribes. The second Dacian level is preserved all over the plateau and is about 20 cm thick. During the same period are carried out works meant to level the ground surface. To this level belong two surface dwellings, three sunken dwellings (pit houses), hearths and storage pits. Some surface dwellings revealed hearths. The hearth of one of the pit houses is circular with a post hole in the middle. At the southern edge of the settlement, a large building with an apse was discovered (12 x 6 m), that was either a cult edifice or a "palace" of a Dacian family elite.

The archaeological material is very rich, especially in the second Dacian level and consists of Dacian pottery, including Celtic and Roman imports, farming tools, spindle whorls, cups/lamps. Activities were carried out in the fortress related to different industrial productions and as proof for practising the metallurgy of bronze stands a crucible. The military aspect of the habitation is

Biserica Albă / Біла Церква

reflected by the discovery of weapons: arrowheads and a Dacian curved dagger.

The fortress of Slatina-Cetățuia had connections with the exploitation of salt. Imports from the Celtic and Roman world prove commercial connections, but the comparison with the fortress of Malaya Kopanya indicates that the one from Slatina used to be in a subordinate position. The fortress has never been inhabited after the Roman conquest of Dacia and we have no indications yet whether it was conquered by the Romans and the Germanic peoples from the north. Although left outside the borders of the Roman Empire, the Dacian civilisation from the Upper Tisa Basin changed under Roman influence, but aspects of the traditional material culture continued under the form of the civilization of the Free Dacians.

FORTIFICAȚIA DACICĂ DE LA BISERICA ALBĂ

Cetatea dacică de la Biserica Albă „Dealul Mănăstirii” se află la cca. 400 m de localitatea Biserica Albă, pe o culme din prima linie de dealuri la nord de Tisa. Are o formă de pinten, cu cota maximă de 525 m, pe laturile de vest, sud și est având pante abrupte, care coboară 50 m, până în lunca Tisei. Suprafața fortificată este de cca. 1,8 hectare, dealul fiind apărat de un sănț și val cu palisadă pe laturile nordice și nord-estice și datorită pantei abrupte doar cu palisadă de lemn pe celelalte laturi. Situl arheologic a fost cercetat de echipe mixte româno-ucrainiene în anii 1996 și 2000-2002.

Fortificația a fost folosită în perioada anterioară celei dacice, în epoca fierului în Hallstatt C-D. Nivelul dacic este mai consistent, de 30-35 cm. Au fost descoperite 12 locuințe care se pot data pe baza materialului arheologic în sec. IV-III î. Hr. Valul din această perioadă are o lățime de 8 m și o înălțime actuală între 1,5 și 2 m, fragmentele de cărbune și arsură din săpături indică existența unei palisade. Plăcile de piatră scurse în sănț arată că partea exterioară a valului era placată cu astfel de pietre care se găsesc din abundență în zonă. Sânțul are o lățime de 14-15 m și se adâncește la 1,5 m de la nivelul actual de călcare. Sânțul a fost colmatat în două faze: prima depunere de 40-50 cm în timpul existenței fortificației și a doua, superioară, cu pigmentă de arsură și plăcile de piatră alunecate de pe val, după abandonarea fortificației. Sistemul de fortificare se completează în colțul nord-vestic cu un turn sau o platformă de luptă.

Cetatea de la Biserica Albă „Dealul Mănăstirii” a funcționat probabil ca un centru de putere local și controla calea principală de circulație de pe valea Tisei. După abandonarea ei în sec. III î. Hr. nu a mai fost folosită ca și cea de la Slatina și pe parcursul secolelor I. î. Hr.-I d. Hr.

Fortificația de la Biserica Albă. Vedere generală.
Укріплення в Білій Церкві. Загальний краєвид.
The fortress of Biserica Albă. General view.

Biserica Albă / Біла Церква

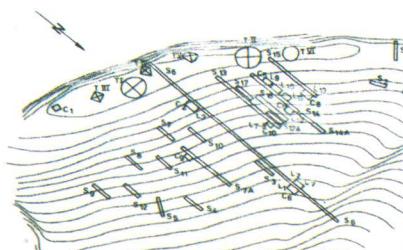
ДАКІЙСЬКЕ ГОРОДИЩЕ (УКРІПЛЕННЯ) В БІЛІЙ ЦЕРКВІ

Дакійське городище в Білій Церкві “Дялул Четації” розташоване на відстані 400 м від села, на пагорбі першого ряду гірської гряди на північ від річки Тиса. Має форму шпори, з максимальною висотою 525 м, з крутими схилами з західного, південного та східного боків, які спускаються на 50 м до заплави Тиси. Обмежена захисними спорудами площа становить 1,8 га. З північного та східного боків пагорб був укріплений ровом і валом з палісадом, а з інших сторін із-за стрімкого схилу тільки дерев'яним палісадом. Археологічна пам'ятка досліджувалася спільною румунсько-українською групою науковців у 1996 році та у період з 2000 по 2002 роки.

Укріплення використовувалося ще в епоху раннього заліза, у Гальштаті С-Д. Дакійський горизонт більш потужний, має 30–35 см. Виявлені 12 жителів, які на основі археологічного матеріалу датовані IV–III ст. до н.е. Вал цього періоду має ширину 8 м і сучасну висоту 1,5–2 м, вутіля і обмазка вказують на існування тут палісаду. Кам'яні плити, які зісковзнули в ров, показують, що зовнішня частина валу обкладалася такими каменями, які є в достатку в цьому районі. Рів має ширину 14–15 м і заглибується на 1,5 м від сучасного рівня землі. Рів був заповнений землею у два етапи: перші відкладення у 40–50 см у той час, коли існувало укріплення і другий етап, вищий з рештками спалення і кам'яними плитами, які зісковзнули з валу після припинення функціонування фортифікацій. Система захисту доповнена в північно-західному куті вежою.

Городище в Білій Церкві “Дялул Четації” ймовірно, використовувалося як центр місцевої влади і контролювало шлях по Тисянській долині. Після його покидання у III ст. до н.е. не використовувалося так, як подібне городище в Солотвині впродовж I ст. до н.е.–I ст. н.е.

THE DACIAN FORTRESS OF BISERICA ALBĂ

during the Hallstatt C-D stages of the Iron Age. The Dacian occupation layer, with a thickness of 30-35 cm, is the most consistent. There were found 12 dwellings that can be dated according to the archaeological material to the 4th – 3rd centuries BC. The wall of this period is 8 m wide and between 1.5 and 2 m high today. Charcoal fragments and the burnt soil revealed by excavations indicate the existence of a palisade. The stone plates that slipped into the ditch show that the outer part of the defensive wall was plated with such stones that are to be found abundantly in the area. The ditch is 14-15 m wide and 1.5 m deep from the current surface. The ditch was filled in two phases: the first deposition of 40-50 cm was made during the existence of the fortress and the second, the upper one, with traces of burning and the stone plates fallen off the defensive wall, after the fortress was abandoned. A tower or a battle platform completes the fortification in the north-west corner.

The fortress of Biserica Albă "Dealul Mănăstirii" probably functioned as a local powercentre and controlled the main traffic route on the Tisa valley. After having it abandoned in the 3rd century BC the fortification was never used, opposite the way the one from Slatina was used over the 1st century BC and the 1st century AD.

TUMULII DACILOR LIBERI DE LA IZA

Cultura Tumulilor Carpatici se întinde în partea nordică a civilizației dacice, ocupând o arie geografică muntoașă și de podiș, și puțină câmpie. Se întinde în estul Slovaciei, vestul Ucrainei, nord-vestul României și pe ambele versante ale Carpaților Nordici și Răsăriteni și în Moldova de nord. Principala caracteristică este ritualul de înmormântare sub formă de incinerare sub tumuli. Din punct de vedere cronologic este o cultură arheologică cu dificultăți de încadrare. Din cauza inventarelor săracăcioase ale mormintelor, descoperirile cu sensibilitate cronologică lipsesc, datările sprijinindu-se de multe ori doar pe ceramică sau pe considerente logice. Mai mulți cercetători sunt de părere că această cultură își are originea în cea dacică și se dezvoltă în primul rând după războaiele daco-romane de la începutul sec. II. d. Hr. evoluând până la sfârșitul sec. IV. d. Hr.

În Bazinul Tisei Superioare cea mai importantă necropolă a culturii tumulilor carpatici a fost cercetată la Iza. Tumulii sunt amplasati în sir, pe terasa unei vechi albiei al râului Rika, affluent nordic al Tisei. Cei cca. 80 de tumuli (punct Iza I) au format trei grupe cu câte 6-8 și 25-28 movile. La cca. 2 km de acestea au fost identificati alți 35 de tumuli (punct Iza II), care au fost dispusi în trei grupuri. Foarte probabil în antichitate pe terasa râului Rika a existat un mare cimitir al culturii tumulilor carpatici, tumulii dintre cele două puncte fiind distruiți actualmente în totalitate de lucrările agricole.

Au fost cercetați în totalitate 53 de tumuli, din care 38 la Iza I. Tumulii au diametrul de 6-10 m și înălțimea actuală de 0,15-0,40 m. Ritualul funerar caracteristic este incinerarea defuncțului pe locul înmormântării și după aceasta ridicarea movilei de pământ deasupra locului rugului funerar. În multe cazuri osemintele calcinate erau adunate de pe suprafața rugului și depuse în urne, care erau fost îngropate lângă rug sau doar îngopate direct. Vasele sparte pe locul înmormântării atestă un posibil banchet funerar legat de ritualul de înmormântare. Un alt aspect interesant este prezența a

Iza / Іза

2-4 morminte sub majoritatea tumulilor, care ridică problema unor evenuale înmormântări collective sau existența unor tumuli folosiți succesiv de membrii unor familii. Inventarul mormintelor este sărăcăios, au fost descoperite fibule cu picior întors dedesubt, catarame, cuțite, mărgele, fusioale. Încadrarea etnică ale mormintelor de la Iza se bazează în primul rând pe ceramica modelată cu mâna, de factură arhaică, cu ornamente plastice (butoni, brâuri alveolate). Aceste elemente se regăsesc atât în cultura materială dacică înainte de cucerirea romană a Daciei, cât și după aceasta, la culturile arheologice ale dacilor liberi. Noi credem că cimitirul de la Iza a aparținut unei populații locale, de daci liberi, comunitate care a evoluat foarte probabil mai multe secole pe aceste meleaguri.

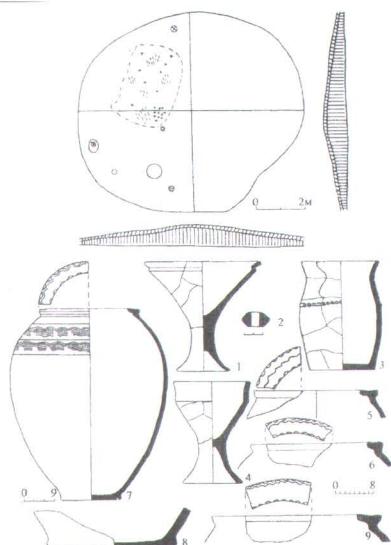
КУРГАНИ ВІЛЬНИХ ДАКІВ В ІЗІ

Культура карпатських курганів розповсюджена в північній частині дакійської цивілізації, географічно займає гірську і частково рівнинну територію. Простягається через Східну Словаччину, Західну Україну, Північно-Західну Румунію, по обидва боки північних і східних Карпат до Північної Молдови. Головною особливістю є поховальний обряд тілоспалення під курганами. З хронологічної точки зору є археологічною культурою, яку важко датувати. Через значну кількість виявлених захоронень без чітких хроноіндикаторів, датування часто визначають

тільки за керамікою або на основі логічних міркувань. Деякі дослідники вважають, що ця культура виникла в дакійському середовищі після дако-римських воєн на початку II ст. н.е. й існувала до кінця IV ст. н.е.

У басейні Верхньої Тиси найбільш важливий некрополь культури карпатських курганів був досліджений в с.Іза. Кургани розташовані послідовно, на терасі старого русла річки Ріка, північної притоки Тиси. Близько 80 курганів (місцезнаходження Іза I) утворили три групи, які складалися з 6-8 і 25-28 курганів. Приблизно в 2 км від них були виявлені ще 35 курганів (місцезнаходження Іза II), які були розташовані трьома групами. Наймовірніше, в давнину на терасі річки Ріка існував великий могильник культури карпатських курганів. Кургани між згаданими місцями в даний час повністю зруйновані сільськогосподарськими роботами.

Полністю були досліджені 53 кургани, з яких

Plan și descoperiri dintr-un tumul de la Iza.

План та знахідки в одному кургані в Ізі.

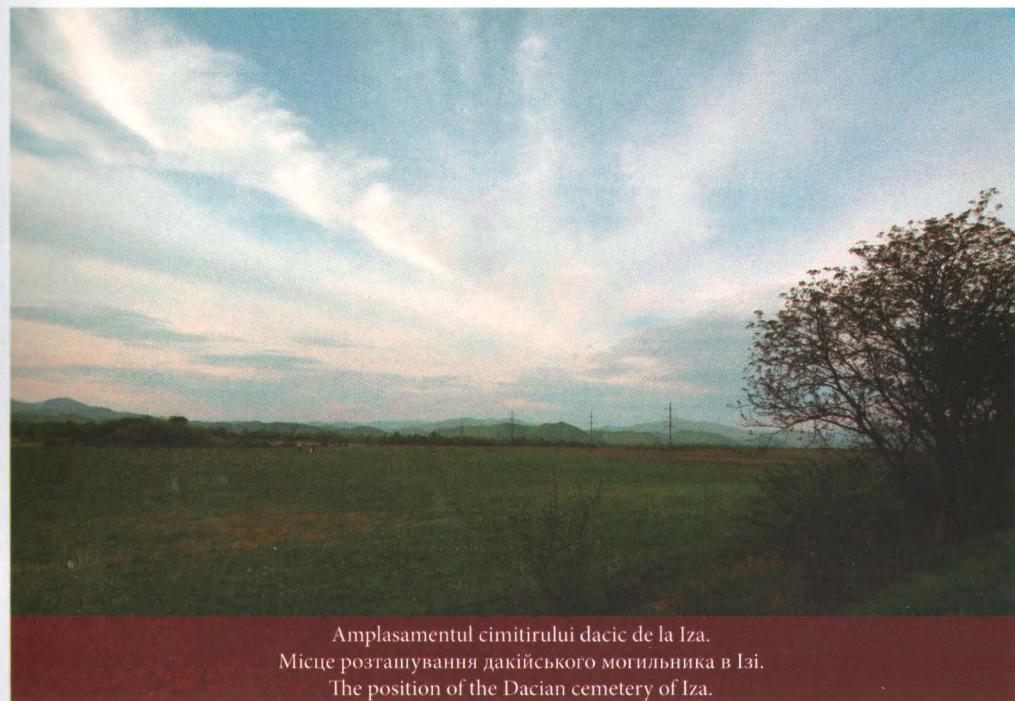
Plan and discoveries from a tumulus from Iza.

38 у селі Іза (місцезнаходження Іза I). Кургани були діаметром 6-10 м і сучасною висотою від 0,15 до 0,40 м. Поховальний ритуал має характер кремації померлого на місці поховання і після цього насипання землі над місцем похованого вогнища. У багатьох випадках кальциновані кістки зібрани з вогнища і вміщенні до урн, які потім були поховані неподалік. Розбитий на місці поховання посуд свідчить про можливу трапезу, пов'язану з похованальним ритуалом. Ще один цікавий аспект, це присутність під більшістю курганів 2-4 могил, що дозволяє поставити питання про можливе існування колективних поховань або існування курганів, які використовували послідовно члени певних сімей. Інвентар могил бідний. Були виявлені фібули з зігнутого назад ніжкою, пряжки, ножі та намиста.

Етнічне визначення поховань з села Іза спирається, насамперед, на ліпну кераміку архаїчної форми з пластичними оздобленнями (виступи та наліпні валики). Ці елементи

Vas ceramic cu picior.
Керамічна посудина (чаша)
з ногою.
Ceramic pot with leg.

Amplasamentul cimitirului dacic de la Iza.
Місце розташування дакійського могильника в Ізі.
The position of the Dacian cemetery of Iza.

Iza / Іза

відомі як в дакійській матеріальній культурі до римського завоювання Дакії, так і пізніше в археологічній культурі вільних даків. Ми вважаємо, що могильник в Ізі належав місцевому населенню, вільним дакам, громаді, яка, ймовірно, розвивалася протягом століть на цих землях.

THE TUMULI OF THE FREE DACIANS OF IZA

The Carpathian Tumuli Culture was spread in the northern part occupied by the Dacian civilization, on a mountainous and hilly area with little plain. It was spread in the east of Slovakia, western Ukraine, north-western Romania and on both sides of the northern and eastern Carpathians as well as in northern Moldavia. The main feature of this culture is the burial rite implying the cremation under tumuli. Chronologically, it is a culture difficult to assign to specific periods. Due to the modest inventories of graves, discoveries that might provide chronological markers are completely missing. Thus, dating is often made by relying only on ceramic discoveries or logical considerations. Several researchers think that this culture originates in the Dacian culture and mainly develops after the Dacian-Roman wars at the beginning of the 2nd century AD and evolves until the end of the 4th century AD.

The most important necropolis of the Carpathian Tumuli Culture in the Upper Tisa Basin was investigated at Iza. The tumuli are set in rows, on the terrace of an old bank of the Rika river, a northern tributary of the Tisa. There are about 80 tumuli in the Iza I point, forming three groups, with 6-8 and 25-28 mounds. About 2 km far from this place, at the Iza II point, other 35 tumuli had been identified, also arranged in three groups. It is very likely that in Antiquity, on the Rika river terrace, there was a large cemetery of the Carpathian Tumuli Culture, the tumuli between the two points actually being completely destroyed by agricultural works.

53 tumuli were fully investigated of which 38 are from Iza I. The tumuli had a diameter of 6 to 10 m and were 0.15 to 0.40 m high. The typical funerary ritual consisted of cremating the deceased on the burial place and then raising the mound of earth on the place of the funeral pyre. In many cases burnt bones were collected from the surface of the pyre and deposited in urns that had been buried near the pyre or just buried by the pyre when the cremation was over. Broken vessels on the burial place show a potential funerary banquet. Another interesting aspect is provided by the presence under most of the tumuli of 2 to 4 graves, indicating collective burials or tumuli used successively by members of the same family. The inventory of the graves is poor: fibulae with inturned foot, buckles, knives, beads, spindle whorls.

The ethnic attribution of the graves of Iza is based in the first place on the archaic, hand-made pottery, decorated with plastic ornaments (buttons, belts with alveoli). These elements are present in the Dacian material culture both before and after the Roman conquest of Dacia when they are found in the archaeological cultures of the Free Dacians. We believe that the cemetery at Iza belonged to a local population of Free Dacians, a community that developed perhaps for centuries on these lands.

Valea Tisei văzută de pe cetatea dacică de la Mala Kopania.

Долина Тиси з видом з дакійського городища в Малій Копані.

Tisa Valley seen from the Dacian fortress of Mala Kopanya.

Mala Kopanya / Мала Копаня

Linkuri mai importante despre Uniunea Europeană

Comisia Europeană
<http://ec.europa.eu>

Comisia Europeană – Directoratul General pentru Extindere – Programul PHARE
http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/phare/index_en.htm

Comisia Europeană – Directoratul General pentru Politica Regională
http://ec.europa.eu/regional_policy

Comisia Europeană – Directoratul General pentru Afaceri economice și financiare:
http://ec.europa.eu/comm/economy_finance

Consiliul Uniunii Europene
<http://www.consilium.europa.eu>

Parlamentul European
<http://www.europarl.europa.eu>

Curtea Europeană de Justiție
<http://curia.europa.eu>

Curtea Europeană de Conturi
<http://eca.europa.eu>

Comitetul Economic și Social
<http://cesc.europa.eu>

Comitetul Regiunilor
<http://cor.europa.eu>

Banca Centrală Europeană
<http://www.ecb.int>

Banca Europeană de Investiții
<http://eib.eu.int>

Reprezentanța Comisiei Europene în România
<http://www.infoeuropa.ro>

Misiunea Permanentă a României pe lângă Uniunea Europeană
<http://ue.mae.ro>

Centrul Român de Informare de la Bruxelles
<http://www.roinforcentre.be>

Uniunea Europeană în lume:
<http://ec.europa.eu/comm/world>

ISBN- 978-973-1843-73-5

Contact

Tel.: +40 261 737 526

Fax.: +40 261 768 761

E-mail: muzeusm@gmail.com

Website: www.muzeusm.ro

Bd.Vasile Lucaciu, Nr. 21, 440031, Satu Mare, România